

שים" באמנות הישראלית. אחרי ששהה תקופה ארוכה בבריטניה, הוא מכהן כיום כמרצה בטכניון בחיפה. דעו-תיו של דנציגר על הבעיה מעמיקות את הוויכוח והופכות אותו לביקורת על כל הווי החיים וסדרי החברה הישראלי, על כל לבטיה כחברה מודרנית ומתחדשת.

אל הויכוח הפומבי המותנהל מזה שבועות מספר מעל גבי עמודי "העולם הזה" סביב השאלה: "האומנים הצבריות יפות?" מצטרפת השבוע דמותו של אמן ישראלי נוסף בעל-שם — הפסל יצחק דנציגר. דנציגר (45), בן מייסד בית החולים "דנציגר", נמנה עם מנהיגי זרם "אופקים חד-

אין יופי בלי אופי

מודדים ובונים. אחר-כך קמה שם עיירת פיתוח, שהיא בעצם חלום בלהות. נכון שמכל הפעילות הזו יוצא משהו — אבל זה יכול להיות משהו רע. כי יש הבדל עמוק מאוד בין פעילות לבין פיתוח. כי יש פעילות יוצרת ויש פעילות עקרה. רק לעיתים רחוקות קורה בארץ שאיש בעל רעיונות מבקש למצוא דרך בה יוכל לצאת לבד, להסתכן ולהילחם בעד הרעיונות שלו, וליצור לעצמו דעת-קהל. הקהל שלנו שש לסנסאציה, אבל אינו מזדהה עמה. אם היה סקנדל סביב תערוכה קלוקלת שנשלחה לפאריס — היתה סנ-סאציה. אבל התייחסו אליה כאל מעילה. לא הוציאו מזה את המסקנות. היה ניצוץ ל-מלחמה אידיאולוגית ותרבותית, אבל היא גחצה מבלי שהייה לה המשך. אי-אפשר להגיד שאצלנו לא משתנים דב-רים. להיפך — משתנים, אפילו במהירות יותר גדולה מאשר במקומות אחרים. אבל

התבלטות — תופעה הנובעת, לדעתי, מ-חוסר בטחון. כך נוצרת החוקיות הזאת בחיים — כל שבת לקולנוע, וכמה פעמים בשבוע פגישה עם "החברה". אנתנו לא יודעים אחרת. אבל זה לא היה כך תמיד. תל-אביב זאת היתה, בשנות העשרים, עיר אקסצנטרית, עיר מעניינת, מושכת, עיר של ים ואור. אם היית חלוץ שבא מרוסיה, ועזבת אחרי זמן קצר את הקיבוץ, לא היה בעיר שום גוף שיקלוט אותך. היית חי כאן מגודה ועירי, ותחלת לבנות לעצמך חיים חדשים. לא נפלת מכיסא ל-כיסא וממיטה למיטה. המשברים היו קשים יותר, אבל הפתרונות היו בריאים יותר, מחשלים יותר. אז היתה לך הרגשה שאתה חי בעיר של צללים ואורות, בו בזמן שהיום שוררת בה חדגוניות. יוצרים אותה התנאים הכל-כליים, והשיעמום הגדול יותר. ואופי זה

אופן משותף וליצור מסביבה קשר. יש פעילות ספורטיבית עצומה. יש מרחב לנטי-עות. אם לוקחים שם בחורה לטיול ל-פאריס, אין זאת אומרת שעושים זאת כדי לשכב איתה שם, אלא כדי לתור ביחד את פאריס, והחחיה של היופי יוצרת את ה-חחיה המשותפת. לאן תיסע כאן? לחיפה או לקרית-שמו-נה? טבריה ומועדוני-החילה הקטנים אינם תחליף לפעילות תרבותית חברתית. אצלנו אין הרגשה של מרחב, ואין התחלקות חחיתית. אצלנו נעשה הכל על-מנת להגיע מהר למטרה, בתקנה שיתד אפשר יהיה לעשות משהו מעניין. אם אתה אינטליגנטי, זה יכול לקרות, ואם לא, אתה עובר הלאה.

החברה והקולנוע
אסון הוא שאצלנו כל אחד משוע-ד מ.ס. כתוצאה מכך נוצר מוסד שכמעט

דקורציה, או שאתה נכנס בחברתן לחחיה של שחיון, בין חברות אינטלקטואלית. הקונסאקט של הגבר והאשה בארץ הוא כמעט תמיד רק מקצועי. אין שפת ענבים, ולצברית אין גם הכלים לכך. לא קיימת המתיחות הטבעית, הנוצרת בין גבר ואשה. היא ישנה, כמובן, באופן פרימיטיבי, חחית, אבל אין לצברית כלי-הביטוי לפתח את זה למשהו נעלה יותר. אין זו אשמת אף אחת מהן. זוהי אשמת הקרקע שעליה גדלו. יש משהו משונה בארץ — זוהי ארץ של התלהבויות. בזמן המדמדמ היתה ההת-להבות סביב ההגנה, המחחרת, תנועת-הגור-ער והקיבוץ. אלה היו המטרות שלקראת הכשיר כל אחד את עצמו. עכשיו נוצר החי של בורגנות ועזרה מתחדשת. באיתה התלהבות שהיתה קודם, מנסה עתה כל אחד ליצור לעצמו תנאים-יחיים נוחים יותר, להיות "מטורד".

בצורה זו של התלהבות, העוברת מקיצור-ניות אחת לשניה, אין דברים יכולים לצ-מות. אני מסתכל, למשל, על הסטודנטים שאני נמצא בחברתם. כל שנה גדל אצלם הממוצע של האינטליגנציה, כמו בכל ה-עולם. כלי-הקליטה שלהם יותר מוכנים, יותר פתוחים. אבל הסביבה אינה מתפתחת באופן יחסי. אפילו כשהאדם מתפתח, ה-אביורים סביבו מתרבים ומשתנים, אבל איכותם אינה עולה.

המויאונים שלנו לא מתעשרים. הארכי-סקטורה אימנם משתנה, אך ספק אם ל-טובה. הנוף הראשון נהרס, והחדש אינו מראה סימנים שהוא מתיכונן באופן יותר מקורי. יש הרבה הצגות, אבל התריטורון גובל בחובבנות. תוכניות הרדיו עומדות על רמה נמוכה. וכתוצאה מכך כלי-הקליטה המתפתחים של הנוער אינם קולטים את אשר יכלו לקלוט, לאו ניתן להם הדבר.

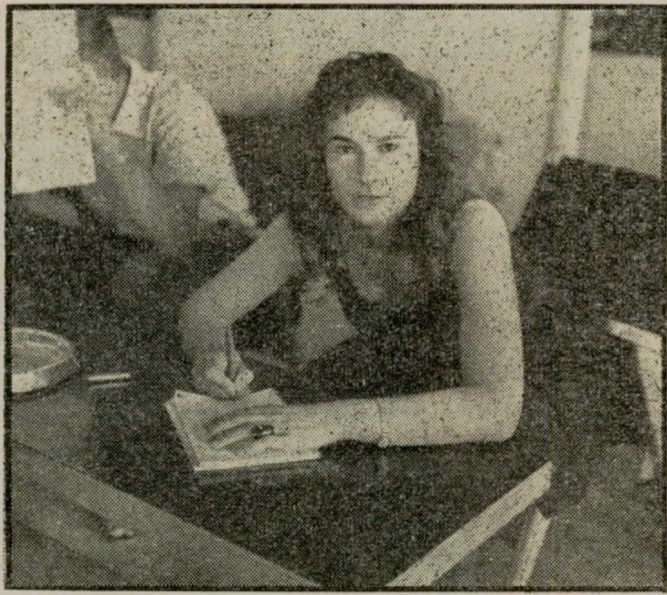
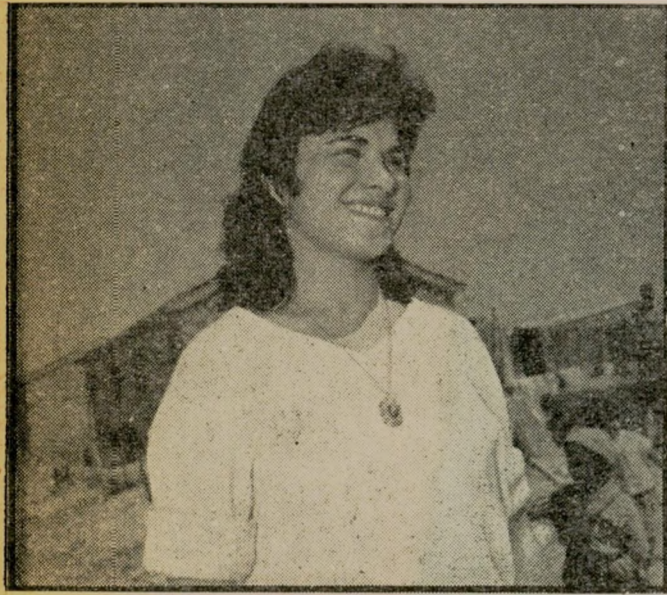
אין חוויה משותפת

שאתה הולך לקולנוע ורואה, ל-משל, סרטים בריטיים, מתגלים לעיניך שחקנים כאלק גינס, או הצעיר איכרס פיני, המופיע בסרט מוצאי שבת ובוקר יום רא-שון, ואתה שואל את עצמך: מדוע הם כה יותר עשירים מאיתנו?

התשובה היא: הרקע שלהם הוא יותר עשיר ויותר סטאטי. כשנמצאים כל המזן בתנועה, כמובן, קשה לקלוט דברים. אם נוסעים לטייל במכונית הנוסעת בנסיעה איטית, קולטים הרבה יותר מהנוף והמרקע, מאשר במכונית הדהורת במהירות.

לנו אין מסורת. אין לנו ברקע ימי הביניים או הטורבאדורים. וכתוצאה מכך חסרה לנו הדראמה של כלי-הביטוי. אין לנו מה שיש ליפנים — מסורת עשירה שאפשר להביאה, כמו בארכיטקטורה, למ-של, לקראת קונסטרקציות חדשות. אין לנו עבר בפיסול, במוסיקה, בארכי-טקטורה או בדראמה. ועובדה זו משפיעה בצורה מכרעת על היחסים בינינו גבר ואשה בארץ. כי היא גורמת להעדר כל קרקע-ביניים ביחסים אלה.

הגבר הישראלי הופך את האשה הישר-אלית לבחורה שהוא חי איתה. וכל אחד מהם משתמש בשני בתור כלי שאליו אפי-שר להוציא הכל. אם לגבר הישראלי קורה משהו, הוא אף מיד לנערה שלו ו-מסער לה. חלק ניכר מתנהל באופן תכליתי. אצל עמים אחרים, לדעתי, לפני שלב ה-התנוונות, קיים שלב המתה. הם בונים את תחילת היחסים בין גבר ואשה על ה-מתה. ואילו אצלנו, כשגבר רוצה להתחיל בשיחה עם בחורה, הוא יודע שאפשר להגיע איתה במהירות האפשרית למטרה — המנע-המיני. אבל הצלחנו ליצור אצלנו קרקע-ביניים ליחסים בין שני המינים. קרקע-ביניים נוצר על-ידי פעילות מסו-יימת. במונח, למשל, יש כלי-כך הרבה דברים מבחון, כלי-כך הרבה פעילות תר-בותית וחברתית, שאפשר להגיע אליה ב-

עולה על רקע דימונה

סטודנטית באוניברסיטה

השינויים האלה אינם שינויים עמוקים, מ-תוך שינוע, אלא שינויים מתוך חישובים ולחץ. אם יש בארץ זעזועים תרבותיים, פולי-טיים או אינטלקטואליים, הם מזעזעים רק את האנשים הקשורים בהם. ואילו לרוב הצעירים והצעירות הם משמשים רק חומר קריאה בימי שישי ושבת, מבלי שיתעשרו מכל זה. אין שהראו כמעט שום דבר אינו נוגע לאף אחד. שוררת כאן אחירה של אדישות בה הכל עובר ומתחלף מבלי ל-עורר הדים ותגובות. כשאנו מופיעים ב-פומבי, אנו חושבים שיש לנו מנופול על מצפון העולם, אולם שום דבר לא מסוגל יותר לזעזע אותנו. באנגליה הולכים אנשים כמו ברטרנד ראסל וג'ון אוסבורן לבית הסוהר משום שאיפתם להם. אצלנו ההת-עוררות היחידה שהיתה, קמה סביב בעיה פוליטית — פרשת לבון. מתי שומעים ש-אותם אנשי הרוח, שכה הזועזועו מהפרשה, יקראו תגר בגלל בעיות אחרות — תרבר-תיות, למשל. ואין מקום לומר שיש בעיות חשובות ויש חשיבות פחות, מפני שכל הדברים יחד יוצרים דבר אחד. הם מתלכ-דים ויוצרים שלמות. משום כך, רק כאשר יבוא שינוי בתוכן הפנימי של החיים, יוכל לבוא שינוי גם בצורה החיצונית שלהם. אי-אפשר לדעת מהיכן יבוא שינוי זה. הוא יכול לבוא מאדי-סאליב או מהאוניברסיטה, מממצאי נו רואים. אבל הוא מוכרח לבוא, אם אנח-נו רוצים להישאר ולחיות כאן, ואין לי ספק ששינוי זה בוא יבוא.

"האביורים מתרבים, האיכות אינה עולה..."

של החיים משתקף בלבוש ובצורה החי-צונית.
סקנדלים — בני הזדהות

אני כבור שחוף מהנהגות פוליטיות, אין הנהגות בחברה. אבל אצלנו יש הנהגות בכל שטח משטחי החיים. אנשי האוניברסיטה בשלהם, והטכניון בשלהם. ה-קיבוצים הפכו לקומנות של איכרים. ה-עולים החדשים, שהתמוגו או שנשארו רחוקים בעיירות הפיתוח — לכל דבר יצרו מנגנון, אומנם צולע בהרבה מובנים, אבל קיים. וקיימת גם שכבה של עסקנים החול-שים עליו. אם איש האוניברסיטה או איש מכון וייצמן ברחובות מרגיש בצורך לשינוי פני הדברים — יש לו הכתובת שלו. כל אחד יודע שיש לו לאן לפנות. דבר זה כמעט ואינו קיים בחוף-לארץ. איש אינטלקטואלי, איש יוצר, נמנע עד כמה שאפשר לפנות בדברים אידיאולוגיים אל מישהו אחר. הוא מנסה לפעול, ולחיות, ולהיתקל לפי מה שהוא מרגיש, ולא לפי פתרונות של אחר-ים. כך קמים באנגליה צעירים, שהם זוע-מים, אומנם, אבל יוצרים. איפה הזועמים שלנו? פה הם זועמים רק אם אינם יושבים על כסא שאחר יושב עליו. פה בארץ לא זורקים דברים. יש אצלנו המון פעילות. מדברים אצלנו הרבה על פיתוח. אתה נוסע לנגב ורואה המון פעילות: תחפורים מיישרים קרקע,

ואינו קיים בחוף-לארץ — "החברה". מבחי-נה זאת הארץ היא מחוסרת מעמדות. בכל השכבות יש אותו דבר — אצל החברה של האופנוענים ובדומה לזה אצל החברה של האמנים. בין קבוצה של כמה משוררים ואמנים יש "חברה". הם ממש אבודים אם לא יפגשו יחד שלושה-ארבע פעמים בשבוע. אי-אפשר לציין שהם מדברים ביניהם על דברים קורעי-שחקים. מה שהם מחפשים, זה רק החמימות ואת הבטחון שבישיבה בצחחח. הם מפחדים להיות לבד. הצברים נוטים להכליל את עצמם במוק-דם במסגרת. הם נישאים בגיל צעיר ושוב אין הבדל בין המטרות שהם מציבים לעצמם לבין המטרות של אדם מבוגר. לא קיימת כאן התופעה הנפוצה בין צעירים בארצות רבות, לתת לעצמם "להתלגלג", לנדוד בעולם, לראות, לקלוט דברים חדשים, להרחיב אופקים, להרחיב דעת ולהעמיד את עצמם במיבחתם. כך קורה שכלפי חוץ אנו מדינה חדשה, בעלת היסטוריה עשירה, מדינה שקמה תוך גילויי גבורה. אולם בעצם אצלנו אלא מדינה שמרנית ובורגנית. וכתוצאה מכך נולד השעמום. שעמום זה מקיף את רוב שכבות החברה. בארצות אחרות, כמו באנגליה, למשל, אתה רוצה להיות לבד. תמיד אתה רוצה לבחון, על-ידי הבדידות, איך אתה עומד. לכן אפשר לימצו שם צעירים שיש בהם משהו אקסצנטרי. אצלנו יש פחד מפני ה-